ఇదియేనా పునర్వివాహము?

(మహారాష్ట్రమునుండి)

శ్రీ వాసుదేవరావు

౧

"నేనే యొట్టు బెట్టిన నీవు నమ్మెదువో చెప్పుము?"

"ఏదియు వలదు. నా కంతనమ్మకము లేకపోలేదు. మీయొక్కమాటయే చాలును. శ్రీరాముని శరములు శత్రుసంహారమునర్పక మరలిరానట్లు మీరుమాట యిచ్చిన నెఱవేర్పక మానరని నాకు గట్టినమ్మకముకలదు. ఆయాధారముననే నా జీవితకాలముఁ గడపుచున్నాను. అమృతపూర్ణములగు మీ యౌదార్యపుచేతను, ప్రేమపూరితమగు మీ సహవాసముననూ, మోడువ్రానులువెండియు చిగురించుతీరున, నాప్రాణములు కుదుటఁబడినవి. ననుఁబోలినయనాథబాలిక కింక నేమికావలయును? మాతాపితృలకు నోచని యనాథబాలిక కేమికావలయును? నన్నెవ్వరైన నాదరింతురా? ప్రేమానురాగములతో నను హృదయమునకుఁ జేర్చుకొందురా? ఆఁకలిచే వాడియుండు నా మొగమును జిలకించి, మనసుకరఁగి, కనికరముతో, ప్రేమతో, చెంతకుఁదీసికొని 'తల్లీ, నీకాఁకలి యగుచున్నదే?' యని యెవరైన నడుగుదురా? కృపాకటాక్ష వీక్షణములు నాపైఁ బ్రసరింతురా? ఇన్నియేల? ఇవ్విధమగు ననేకప్రశ్నలు వారి మస్తిష్కమును నింపివేయదా? మధుకరా! ఇట్టివారల స్థితులవలె నాస్థితి యుండలేదు. నిజమే, నేను ననాథనె; అగతికనె; మాతాపితరులకు దూరగురాలనే; నన్నొంటరిగా విడచి నాతలిదండ్రులు పరలోకమునకు వెడలిపోయిరి. కాని, నీయెడ, నీపలుకులయెడ నాకు దృఢవిశ్వాసము కలదు. నీయాధారము నాకుఁ గలుగ నేనెట్టు లనాథ నగుదును? నీజీవము నా జీవము నొక్కటే యంటివి; ఆశ వదలకు మంటివి. ఇప్పుడే కదా నీవు "మనోహరీ, యేమైననుసరే, యెంతయైనను సరే, నా తలిదండ్రులతో వైర మొదవినను సరే, నీనిమిత్తము నేను సకలసంపదలకు దూరగుఁడనైనను సరే—అంతయేల? ఈలోకమునే నేను విడుచుట తటస్థించినను సరే నిన్ను వీడను. వివాహమాడిన నిన్నే యాడుదును. తప్పను" అని యాశ్వాసమొసఁగి సంశయపూర్ణ విచారమగ్నమై యున్న నా డెందమున నమృతవర్షముఁ గురిపించితివే! ఆఁడినమాటఁ దప్పవని నే నెఱుఁగుదును. ఈయాశాపూరితాశ్వాసముపై భారముంచియే యీ యల్పకాలముఁ గడపెదను. ఈకాలముననె, ఈయాశలోనే, నాకు మరణము సంభవించినను మహానందముతో స్వీకరించెదను." అని వచించుచుండ సుశీలా నేత్రద్వయము మశ్రుపూర్ణమై యుండెను.

శ్యామరావు సువిఖ్యాత న్యాయవాది. అతఁడు కేవల ముదరనిర్వాహణము నిమిత్తమై న్యాయవాదిత్వము స్వీకరించి యుండలేదు. సంసారశకటమునడుపుట కిదియొక సాధనమైనను, నాతనికి లోకోపకారచింతనమే యధికము. అచట నున్నతోద్యోగు లందఱు నీతనిఁ బొగడుచుందురు. ఇతఁడనావశ్యకముగ నేయభియోగముఁ గైకొనఁడు. న్యాయపక్ష మవలంబించును. ఇట్లని యుద్యోగులందఱు నెఱుఁగుదురు. ఈకారణమున నీతఁడు చేపట్టి వాదించిన తగ వెద్దియు నీతనికి విరుద్ధముగాఁ బోవుచుండలేదు. అతఁ డప్పుడప్పుడు మిత్రులతో "నావలన నేనాఁ డసత్యభాషణము, అకృత్యము, కలుగునో, యానాఁటితో నే నీవృత్తికిఁ దిలాంజలి నొసఁగుదు" నని యనుచుండెను. ఈప్రతిజ్ఞను క్రియారూపమున నిరూపణముఁ గావించుటకుఁ గాఁబోలు, నొక నాఁ

డాకాకేసు' వచ్చెను. ప్రథమమున నాతఁడావా
దివిషయముఁ దనచే నైనంతవఱకుఁ బూర్తిగా నెఱిఁగి, విష
యములు యథార్థములని నమ్మెను. దానిఁ జేపట్టెను;
వాదించెను; గెలిచెను. కాని, యనంతర మనతికాలమున
కందలి మోసమాతనికిఁ దెలిసెను. ఇది కృత్రిమము, అస
త్యము! అని యతనికి నిదర్శనపూర్వకముగాఁ దెలిసెను.
ఆనాఁటితో నీతఁడు న్యాయవాదిత్వమును వదలివేసెను.
ఆయూరును విడచెను. మధుకరుఁడీశ్యామరావున కేకపు
త్రుఁడు. ఇతఁడు కలకత్తాలో "నేషనల్ మెడికల్
కాలేజిలో" విద్యార్జన మొనర్చుచుండెను. పత్నీవిరహ
వేదన కోర్వలేక సుశీలాజనకుఁడు కాశీపట్టణమునకుఁ
బోయి, యటఁ గొంతకాల ముండి, మరలివచ్చునప్పు
డాతఁడీశ్యామరావున్న యూరునకు వచ్చెను. కాని,
యామరునాఁడే యాతఁడు—సుశీలాపిత—పరలోకమార్గ
మును బట్టెను. పాప, మాతఁడు 'కలరా'తగిలి, తనపుత్రిక
నగతికఁగ విడిచి మరణించెను. శ్యామరావు దయాళు
వగుటచేత నగతికస్థితియందున్న—మాతాపితృవిహీనయై
యున్న—సురూపవతియైయున్న—సుశీలకుఁ దనగృహ
మున నాశ్రయ మిచ్చి పోషించుచుండెను. ఆబాలిక సు
రూపవతి యగుటయేకాక, నామసార్థకముగ సుశీలవర్త
నయు నై యుంటఁగని, యాతనిపుత్రుఁడు—మధుక
రుఁడు—ఈమెయెడఁ బ్రేమముగ్ధుఁ డయ్యెను. ఇఁకఁ దన
జీవితమున నీమె తనకు సహచారిణి కావలయునని యత
నికిఁ గోరిక కలిగెను. ఈవిధమున మధుకరుఁ డీమెను
బ్రేమాదరములతోఁ గాంచుచుండుటఁ దండ్రికి—శ్యామ
రావునకుఁ—దెలిసి పుత్రునిపై నొకవిధమగు అసూయను
వహించెను. అది చాణాక్షుఁడగు మధుకరునకుఁ దెలియక
పోలేదు. కాని, తనకుఁ దెలిసినదని యతఁడు తండ్రికిఁ దెలి
యనీయ లేదు. సుశీలశ్యామరావుగారిగృహమున సుఖముగ,
సంతోషముగఁ గాలముఁ గడపుచున్నను, దనయగతిక
స్థితి యప్పుడప్పు డామెహృదయమునఁ బ్రజ్వలించుచుం
డెను. ఈనడుమ నాబాలికకు,మధుకరుని వియోగము—
క్షణకాలవియోగమైనను—దుస్సహ మగుచుండెను. ఏమి
యుఁ దోఁపదు. ఆబాలిక ద్వాదశవర్షప్రాయయె; కాని,
చూచువారలకుఁ బదునేనువత్సరముల నవయువతివలెఁ
గనఁబడుచుండెను. ఇఁక రూపమా, కవికల్పనలతోఁ
దులఁదూఁగ లేకపోయినను, నీమె [illegible]

సుందరులలో సౌందర్యవతియై యుండెనని మాత్రము
నిస్సంశయముగఁ జెప్పనగును. ఆమెకు విద్యయు వయోను
గుణ్యముగ లభించియుండెను. 'మెడికల్ కాలేజి' సెల
వులు ముగియవచ్చినది. మధుకరుఁ డిఁకఁ గలకత్తాకు వెడ
లిపోవువేళ సమీపించుచున్నది. ఈతలంపే యామెను
బాధించుచుండెను. హృదయవిదారణ మొనర్చివేయు
చుండెను. ఆమెముఖకాంతి మలినమయ్యెను. తన కాతని
యెడఁ గలమనోభావము వెలిబుచ్చవలయునని యామె
యెదురు చూచుచుండెను. అనేకవిధాలోచనలతోఁ బరి
పూర్ణయై యామె సాయంకాల ముద్యానమునఁ గూ
ర్చుండి, యేమేమియో తలపోయుచుండెను. అంత,
మధుకరుఁ డచ్చటికిరా నామె గౌరవపూర్వకముగా
లేచి నిలిచెను. వదనబింబము ప్రసన్నతఁ దాల్చెను. మధు
కరుఁ డొకసారి నలుసంకలనుజూచి యెవ్వరును లేకుంట
నెఱిఁగి మృదుమధురప్రేమపూరిత గంభీరస్వరమున నిట్టు
లనెను. "సుశీలా, వినయశీలా, కూర్చుండుము. నిలుచుం
డనేల? నీవు నాతండ్రిగారి కాశ్రితవైయున్నను, నీమధు
కరుని నీముఖకమలాశ్రితునిఁ జేసియున్నావు. సంధ్యా
కాలమునఁ గమలము,భ్రమరము—మధుకరము—అందుఁ
జిక్కుకొనినను లేకున్నను, మార్గనిరీక్షణము సేయకయె
ముకుళించుచున్నది. కాని, యీసుకుమార కమలమును,
నేను——నీహృదయమందలిమధుకరమును—నాచేతులతోఁ
గట్టిగఁ బట్టికొనియున్నాను. సుశీలా, మాగృహముననె
శాశ్వతముగ నివాసముండుటకొఱకే పరమేశ్వరుఁడు ని
న్నిక్కడ కంపియుండవలయునని తోఁచుచున్నది."

సుశీల:—"అనగా"అని యచ్చెరువుతోఁ బ్రశ్నించెను.

మధు:—అనఁగా, నిన్ను గాంధర్వవిధిని వివాహమాడు
బుద్ధి నా కాపరమేశ్వరుఁ డుపయింపఁజేయుటచేతనే నే
నిప్పు డిక్కడకు వచ్చితిని.

సుశీల లజ్జావనతముఖి యయ్యెను.

మధు:—సుశీలా,నినుఁబోలిన సుశీల—సుసాధ్వి—
నాకు సహధర్మచారిణియైననె నాజీవితము సుఖసమృద్ధము
కాగలదు. అనుమానము లేదు.

సుశీల:— కాని,నావంటి దీనను—పరాధీనను—
వరించుటలో నీకేమాత్రము సుఖమొందఁగలవో!

సుశీ:—మధుకరా, నీ సహవాసమున నా కీదినము లెంత సుఖములుగ జరిగిపోయినవో నా కనుభవమె. అనాధబాలిక కిట్లు సుఖముగఁ గాలము గడచుటయు మహాభాగ్యమె — పూర్వసంచిత పుణ్యమె. కాని, మధుకరా, నీవు నన్ను గాంధర్వవిధిని వరింప నిశ్చయించియుంటివి. ఇట్లని మీ నాన్నగారు—నా కాశ్రయదాత—ఎఱిఁగిన నీవు చిక్కులలోఁ జిక్కుదువేమో యని నాకు భయమగుచున్నది.

మధు:—సుశీలా, నీ వాశ్రితవేయైనను నీయందలి సౌశీల్యము సద్గుణములు, గాంచి నాన్నగారు నాకు విరుద్ధముగా వర్తింప రని నమ్మెదను.

అంత నా చెంత వృక్షముల మాటుననుండి యెవరో నడచిపోవుట మధుకరునకు వినవచ్చెను. కాని, చీకటిపడినందున నీపోయినవా రెవ్వరో తెలియలేదు.

"మధుకరా, నే ననాథను, అగతికను, నిర్ధనికను. కేవల మొక్క ప్రేమతప్ప మఱొండేదియు నీకు నావలన దొరకదు. ప్రేమయే నా ధనాగారము; ప్రేమయే నా తలిదండ్రులు; ఈ ప్రేమయె నీ చరణసన్నిధిని నే సమర్పించు సర్వస్వము! ఈ ప్రేమతప్ప మఱేది నావలన నీ కొదవఁగలదు? కాని, మనయీవివాహము మీనాన్నగారి కసంతుష్టి గలిగించునేమో? నీ విదియమునఁ బట్టుపట్టిన నిందువలన నీకాయాసము కలుగునేమో? కావున మీనాన్నగారి యభిమతమునకు విరుద్ధముగఁ బ్రవర్తించి,నీవు కష్టపడ నేటికి? ఇప్పటి మన యీగాంధర్వ వివాహవిషయమును మదిలోఁబదిలపఱిచి, మీతండ్రికిఁ గోపము రాకుండ నుండుటకై, నే నాజన్మాంతమును నవివాహితగనే యుండెదను. కాని,నీవుమాత్రము,మీనాన్నగారి కయిష్టమైనపెండ్లియును జేయవలదు" సుశీలాకంఠము గద్గదమయ్యెను. మధుకరుఁ డామె నంతఁ జేరఁదీసికొనెను.

"సుశీల లజ్జావనతముఖి యయ్యెను"

మధు:—సుశీలా,నాయీ స్వల్పానుభవమువలననె తెలియవచ్చినది. ఈజగమున నాకు సహధర్మచారిణియై,నా జీవయాత్రను సుఖమయమొనర్పఁగలయువతి యెవ్వతెయైననున్నచో అది నీవొక్కరితవని నాకుఁ జక్కఁగఁ దెలియవచ్చినది. నీవు మాయింట నాశ్రితవే. అయినను నాకు సహధర్మచారిణి వగుటకుఁ దగుయోగ్యత నీయందున్నదనుట కావంతయు ననుమానము లేదు. నిస్సీమమగు నీ ప్రేమమయసాంగత్యమునఁ గడచిన యీస్వల్ప దివసములు సుఖపూరితములై యుండెను. ఆహా! ఈదినము లెంతసుఖముగఁ గడచెనో నీ వెఱుఁగవు కదా! నిజముగను నేను మహాధన్యుఁడ, నదృష్టవంతుడ ననుటకుననే నీవు మాయింటికి నడచివచ్చితివి.

"సుశీలా, మాతండ్రిగారికి నాయందఖండప్రేమ కలదు. నేను పలుకునదంతయు నా మేలుకొఱకే, యథాయోగ్యమైనవియే, అని వారివిశ్వాసము. అదియుఁగాక, సద్గుణము లున్నచోట వారును మెచ్చుచుందురు. కావున నీవు నన్నుఁ బూర్ణముగా నమ్ముము. కన్నీరుఁ గార్పకుము. తుడిచికొనుము. నీకన్నులలోఁ గారుచున్న యశ్రుబిందువులు నాహృదయమును జలింపఁజేయుచున్నవి. ఎన్నఁటికిని నిన్నుఁ బాయను. నాపలుకులు నమ్ముము."

ఈయూరడింపుపలుకులను వినినంత సుశీల యతనిఁ గంఠాలింగన మొనర్చుకొనెను. కాని, యశ్రుజలమోచనముమాత్రము బంధము కాలేదు. మధుకరుఁ డనేకవిధముల నామె నూరడించెను. కాని "ననుఁ బోలిన దౌర్భాగ్యను వరించుటవలన మీతండ్రికి నీపైఁగోప ముదయించును. నాయందలి యనురాగమువలన నీప్రత్యక్షజన్మదాతతో నీకు వైరము పొసఁగుటయుఁ దటస్థించును. ఏలన, నేను నిరాశ్రయను, నిరాధారను; కావున, నావిన్నప మాలింపుము; మధుకరా, నాన్నగారియిచ్ఛకు వ్యతిరేకముగఁ బ్రవర్తింపకుము. వారియాజ్ఞలను బాలింపుము. నన్నుఁ బెండ్లియాడునుద్దేశము మానుము. కాని, కాని,మధూ, నాయందలి-ప్రేమ-మాత్రము-తగ్గింపకుము. ఇదియే- ఇంతయే- నావిన్నపము. నీవే నాపతివి; నీవే నాహృదయేశ్వరుడవు; నీవే నాజీవితసర్వస్వమవు. ఇది నేనెన్నఁటికిని-ఏసమయమునను- మరువను. నాన్నగారిని సంతుష్టిపఱుచుటకై, ముందెప్పుడో యొకసమయమున, నీమనసు మార్చుకొనుటకన్న—నీతండ్రిగారి యాలోచనలవలన నెప్పుడో నీమతి చలించుటకన్న- ఇప్పుడే నీహృదయము మారిపోయిన—నాయందలి ప్రేమను మరచిపోయిన—మేలుకాదా?" అని సుశీల యశ్రువిమోచనము సేయుచునె గద్గదస్వరమునఁ బలికెను.

మధుకరుఁ డాబాలికామస్తకముఁ దన వక్షస్థలమున కదిమిపట్టికొని యుండెను. అశ్రుజలపూర్ణములగు నామె నేత్రములను జేలాంచలమునఁ దుడుచుచుండెను. కాని, తనమూలమున నొరునకు సంకటము లొదవునేమో యను తలంపామెకుఁ దీవ్రవేదన యొసఁగుచుండ నామె దుస్సహదుఃఖమున మునిఁగియుండెను? అవును; తన మూలమున దనప్రియతమునకు—తనసర్వసర్వస్వమునకు—దుఃఖమొదవుట కేప్రియురాలిచ్చగింపఁగలదు? తన సుఖసంపదలను—ప్రాణముల నుసైతము—అతనికొఱకు సమర్పింపఁదెగించుట కేకాంత వెనుదీయఁగలదు? సుశీలయు నట్టిదె. దుర్భరదుఃఖావేగమున నామె కన్నులనుండి బాష్పవారి ప్రవహించుచుండెను. మధుకరుని వక్షోభాగమంతయుఁ దడిసిపోయెను. అతఁ డనేకవిధముల నామెను సాంత్వనవాక్యములచే నూఱడింపఁ బ్రయత్నించుచుండెను. అయినను నశ్రువిమోచనము బంధము కాలేదు. కావున నె యతఁడు ప్రారంభమున నుడివినవాక్యము నుచ్చరించెను. ఆమెకు నమ్మిక కలిగించుటకై "సుశీలా, నే నేయొట్టుఁబెట్టిన నీవు నమ్ముదువో, చెప్పు" మని యడిగెను. అందున కా బాలిక బాల్యోచితానుభవమునఁ దనకుఁ దోఁచిన రీతిఁ బ్రత్యుత్తర మొసంగెను. ఇంతలో 'మధుకరా, మధుకరా' యని తన్నెవ్వరో పిలుచుచుంట యాతనికి వినవచ్చెను. ఈపిలు పేవైపునుండి వచ్చినదో యని యటు నిటుఁ జూచుచుండ నంతలో శ్యామరా వచటికి వచ్చి చేరెను. అంత సుశీలా మధుకరుల కొదవినయవస్థ యిట్టిదని చెప్పనలవికాదు. వారి బాహుబంధములు సడలెను. మధుకరుఁడు లజ్జావనతవదనుఁ డయ్యెను. సుశీల నేత్రాంచలమందలి బాష్పములను దుడిచివైచెను. ఆమె సర్వాంగములను జెమ్మటలూరెను. దేహయంతయు గడగడ వడఁకఁ దొడఁగెను. అప్పుడే చీఁకటి నలువంకలను గ్రమ్ముచుండుటచే, వీరి యాయవస్థయంతయును, వెలవెలఁ బాఱినవారముఖమండలములును,శ్యామరావునకుఁ గనఁబడలేదు. అయినను సుశీలాభీతస్థితి యతని కెఱుకపడకపోలేదు. ఎవ్వరు నేమియుఁ బలుకకుంటఁ గని శ్యామరా విట్లనెను. "మధుకరా, రేపేకదా నీవు కలకత్తాకుఁ బోవుట. ప్రయాణసన్నాహములకుఁ దొడరక యిచటికివచ్చి కూరుచుంటివేమి? సుశీలను దర్శించి మాట్లాడ నెంచియుండిన నింటనె మాట్లాడియుండవచ్చును. పో, పొమ్ము, సర్వము సిద్ధపఱుపఁబొమ్ము."

మధుకరుఁ డెప్పు డిక్కడనుండఁ బాఱిపోవుట కనువగునా యనియే యాలోచించుచుండెను. సుశీలతోఁ బ్రేమాలాప మొనర్చుచున్నందున నాన్నగారి కాగ్రహ మొదవునేమో యని యతఁడు దిగులుపడి యుండెను.

ఇప్పు డట్టిదెద్దియు జరుగనందున మధుకరుఁ డాత్మలో సంతోషమంది తండ్రినోటవెడలిన 'శామ్మనుమాటవెంట నె యతఁడచ్చోటువాసిపోయెను. అతఁడటు వెడలిపోయిన పిమ్మట శ్యామరావు సుశీలను మూఁపు నిమురుచు "బిడ్డా, సుశీలా, మీయీ యేకాంతసల్లాపసమయమున నే నాకస్మికముగ నచ్చుటచే నీ కాశ్చర్యము గలిగియుండును. ప్రేమ సామ్రాజ్యమున నన్యుఁ డొకఁడు ప్రవేశించుట దుఃఖకరమే. కాని, యీసమయమున నేనచటికి రాకుండునెడల నీ హృదయాన్నత్యము నా కెప్పటికిని దెలిసియుండదు. కేవలము నాకాగ్రహ మొదవుననుభీతితో నీవాతనియందు ప్రేమను విసర్జించుట కాయత్తయైతివి. నీమూలమున నీ ప్రియతమున కావంతయు నాయాసము కావలదను నుద్దేశముతో నీవాజన్మము నవివాహితవై యుండఁ గృత నిశ్చయవైతివి. నీ హృదయాన్నత్య మింతకన్న నింకెంతయుండును? సుశీలా, మధుకరుఁడు నీకు వయోజ్యేష్ఠుఁడైనను బాలుఁడే, అవిచారపరుఁడే. కాని నీవు మాత్రము మారాలోచనాపరురాలవు. నీకు నాయింట నాశ్రయ మిచ్చినవాఁడే నీకేదైన మహోపకారము సేయవలయునని యోచించియుంటిని. అట్లే చేయుదును. తప్పను. కాని నీకు మనసున కెక్కురీతిని జేయఁగలనో లేనో యదియొక్కయనుమానము. నీవుమాత్రము హతాశవు కాకుము. రమ్ము; చీఁకటి పడినది. నేను నీకు హితచింతకుఁడ నని మాత్రము గట్టిగ నమ్ముము." అని వచించి సుశీలతో వెడలిపోయెను.

౨

పైవివరించిన విషయములు జరిగిన మఱునాఁడే మధుకరుఁడు కలకత్తాకు వెడలిపోయెను. అటు బయలు దేరునపుడు 'నేఁ బోయివత్తు'ననియు, మెల్లఁగ 'నాపైఁ బ్రేమ ముండనిమ్ము' అనియు మాత్రమె యామెతోఁ జెప్పుటకు వీలుపడినది. కాని రహస్యముగ- నేకాంతస్థలమునఁ—గలిసి, మనఃకవాటములఁ దెఱచి ప్రేమసల్లాపములు సేయుటకు వేళచిక్కినదికాదు. అతఁడు వెడలి పోయిననాఁటనుండియు నామెలో ఖేదము కాన్పింపసాగెను. ఆనందప్రఫుల్లమైయుండు నామెయాననమండలమున విచారచ్ఛటలు దృగ్గోచరములు కాసాగెను. విద్యాభ్యాసనము సెంతో కష్టమయ్యెను. తగురీతిఁ బాఠములఁ జదువకపోవుటచే గురువులసమక్షమున నభ్యాసము చేయవలసివచ్చెను. ఆమె దుర్భరవిరహదుఃఖమునకు లోనై నానాఁటికి నిస్తేజ యగుచుండెను. మధుకరుఁడు తండ్రికి లిఖించినజాబుల నామె యతిశ్రద్ధతో—అతికుతుకముతోఁ జదువును. ఈతెఱఁగంతయు శ్యామరావునకుఁ దెలిసెను. కాని, యిం దేమియు నాతఁడు తనపత్నికిఁ దెలుపలేదు. శ్యామరావు నాతనిపత్ని గంగాబాయియు సుశీల నత్యంతప్రీతి నాదరించుచుండిరి. వారు తమకు మధుకరుఁ డొక్కఁడె కొడుకగుటచేతను, వేఱుస్త్రీసంతానము లేకపోవుటచేతను ఈసుశీలనే తమకన్నబిడ్డఁబోలె భావించియుండిరి. అందుపై నీమెయుఁ దలిదండ్రులకు వాచియుండెను! గంగాబాయియు భర్తవలెనే దయాస్వభావ; కాని, తమ కేదైన హానికలిగించువిషయమునమాత్ర మామెకు బలుపట్టుఁదల. అందునఁ గలుగు కీడుల నోర్చుట కామె కంటగించుచుండును. కావుననె, యీసుశీలా మధుకరుల ప్రేమాలాపము లామెకుఁ దెలుపుటకు శ్యామరా వొల్లఁడయ్యెను. ఈవిషయమునఁ దనయిష్టముఁ బత్ని యంగీకరింపదని యతనికిఁ దెలిసియుండెను. అట్లుండియు నాతఁ డీబాలిక కేదే నుపకారము సేయవలయునని తలఁచియుండెను. ఈమె కేవిధముగ నుపకరింపఁదగునా యని యతఁ డనవరతము నాలోచించుచుండును. గంగాబాయికి సుశీలపైఁ బుత్రికావాత్సల్య ముండెను. కాని, శ్యామరావేదృష్టి నామెను గాంచుచుండెనో, యేయుద్దేశముతో నాబాలిక నెక్కుడుగారవమునఁ బ్రేమించుచుండెనో, అవి వేఱు. ఈనడుమ సుశీలావర్తన మామెకు విచిత్రముగఁ గన్పట్టుచుండెను. కాని, యావర్తనమందలి గుప్తకారణమెద్దియో యామెకుఁ దెలియదు. "సుశీల యెద్దానఁ గృశించుచున్నది? దినదినము నధికాధికవివర్ణయై పోవుచుండనేల? ఎల్లప్పుడు నుదాసీనయై యుండ నేటికి?" అని యెన్ని పర్యాయములైన నీమె భర్తనడిగెను. కాని, శ్యామరావు నిజమైనకారణ మెఱిఁగియుండియు నామెకుఁ దెలుపనిచ్చగింపక యేదియో యుత్తరములిచ్చి సమాధానపఱుచుచుండెను. "ఒకవేళఁ దలిదండ్రులు జ్ఞప్తికి వచ్చియుందురేమో! చిరకాలముక్రింద మృతులైన తలిదండ్రులు జ్ఞప్తికివచ్చిన యనాథబాలిక లిట్లేయుందురు." అని యనును. గంగాబాయి సుశీలనే ప్రత్యక్షముగనడిగెను. ఆమెకడనుండియు

సమాధానరూపక ప్రత్యుత్తరము లభించినది కాదు. ఈ బాలిక యేదియో వ్యాధిచేఁ బీడితయైయుండి, తెలుపుటకు సంకోచించుచున్నదని భావించి, యామె వైద్యులఁ బిలిపించి, సుశీల కౌషధోపచారము లొనర్చెను. కాని, మనోరోగమునకు మందీయఁగలవారెవరు? కేవల యౌషధసేవనమువలన లాభము కలుగలేదు సరికదా, మఱియు నధికాధికముగఁ గృశింపసాగెను. మధుకరుఁడు వెడలిపోయిన విచారముమూలముననె యీ బాలిక కిట్టిదుర్దశ సంభవించినదని శ్యామరావునకు మాత్రము తెలియును. అతఁడు విచారమగ్నుఁ డయ్యెను. అనుదినము నాతఁ డామెవిషయమున శ్రద్ధ వహించి, విచారము సల్పుచుండును. ఒక్క నాఁ డుదయ మీబాలిక సకాలమునకు లేవకున్నందున, నీతఁ డామెవిషయముఁ గనుఁగొనఁ బడకటింటి కరిగెను. ద్వారము సగము మూసియున్నందున నీతఁ డాసందులో నుండి లోపలికిఁ దొంగిచూచెను. సుశీల తమగృహమున మాత్రికయైయున్నను, నాతఁ డామె శయ్యాగృహమును దనవైభవమున కుచితముగను యలంకరింపఁ జేసియుండెను. ఆగదిలో నొక మేజాబల్ల (Table) యుండి దానిచుట్టు నాలుగైదుకుర్చీ లుండెను. పుస్తకములు నితరవస్తువులు నుంచుట కొక 'బీరువా' యుండెను. సుశీల విద్యాభ్యాసమొనర్చుట కొక పైనపువత్తిదీపస్తంభ ముండెను. ఒకమంచము, దానిపైఁ బరుపు నుండెను. ఇంతియేకాక ఛాయాపటములు కొన్ని యుండెను. వానిలో నొకదానిలో మధుకరుని ఛాయాపట ముండెను అది మధుకరునిబాల్యదశలోఁ దీయఁబడినది. మధ్య నొక బల్లయు, నిరుప్రక్కలఁ దళిదండ్రులుండి, మధుకరుని బల్లపై నిలువఁబెట్టి మాతాపితరు లాతని యిరుకరములను బట్టికొనియుండిరి. ఇవిగాక, దమయంతి, సరస్వతీమొదలగువారిచిత్రము లుండెను. సుశీల బల్లపైనున్న మధుకరుని ఛాయాచిత్రమున కెదుటఁ గూర్చుండియుండుట శ్యామరావునకుఁ గనఁబడెను. ఆబాలికకుడిచేత 'రుక్మిణీస్వయంవరము'ను బట్టికొని, యెడమమోఁచేయి బల్లపై నానించి యరచేతఁ జుబుకముఁబట్టుకొని మధుకరుని ఛాయాచిత్రమువంకఁ దదేకదృష్టితోఁ జూచుచుండెను. ఆమెకన్నుల నీరు బల్లపైనున్న పుస్తకముపై టపటపఁబడుచుండెను. చేత రుక్మిణీస్వయంవర పుస్తకమును బట్టియుండెనేకాని, దృష్టియంతయు, ధ్యానమంతయు, ఛాచిత్తరువునందలి మధుకరుని పైలీనమైయుండెను. శ్యామరావు తలుపుచాటున నిలుచుండి యీవిధమంతయుఁ బరికించుచుండెను. ఇంతలో నాతనిచీనులకు "మధుకరా, మధుకరా, నీదర్శనభాగ్యము నా కెలఁగలిగెనో? అనర్ఘ్యనమే కాకుండిన నిప్పటి యీదుస్సహావియోగజ్వాలలలోఁ, బడి దగ్ధను గాకుందును గదా! నీచరణసన్నిధికి నే దూరమైనందున నా కెంతటి దుఃఖ మగుచున్నదో? అహో; యీవియోగదుఃఖము నేగతి భరింపగలను! అనేకమార్గముల నామనస్సును శాంతిపఱుపఁ బ్రయత్నించితిని; కాని, యేమిచేసినను, ఎంత యూరడించుకొన్నను, ప్రయోజనమే లేకపోవుచున్నది కదా! నే నేమిచేయఁగలను? ఎంత మఱతునన్నను మఱపుకలుగదే! ఈ 'రుక్మిణీస్వయంవరము'ను జదువుటవలన నామనోయాతన కొఱవడునేమో యని యెంచితిని. కాని మధుకరా, యీపుస్తకపఠనముమూలమున నావిరహాయాతన యధికమే యగుచున్నదే! మధుకరుని—కమలములచుట్టుబరిభ్రమించుభ్రమరము—మధుకరము—వర్ణము నలుపు. నావలె రుక్మిణీరమణీ దేవ కొఱకుఁ బరితపించు శ్రీకృష్ణుని వర్ణము నలుపు! ఈకారణమున నామనసు నెంత సమాధాన మొనర్చుకొన యత్నించినను నిష్ఫలమే! మధుకరా! హా, మధుకరా!" అను వాక్యములు వినఁబడెను.

సుశీల కడపటివాక్యములు దుఃఖగద్గదస్వరముతోఁ బలికెను. అంత దుఃఖము దుస్సహమై బల్లపై ముఖమిడి నిశ్శబ్దముగా రోదింపసాగెను. శ్యామరావు చప్పుడుగాకుండ తలుపుఁ దెఱచెను. అడుగులసవ్వడియుఁ గాకుండ యాబాలికను సమీపించివీఁపునఁ జేయి యిడెను. సుశీల యులికిపడి మొగముఁ బైకెత్తిచూచెను. అదే శ్యామరావు నిలిచియుండెను. అంత నామె గౌరవపురస్సరముగా లేచి నిలుచుండి యధోవదన యయ్యెను. శ్యామరావాబిడ్డను జెంతకుఁ జేరఁదీసి బిగ్గఁ గవుంగిలించి మృదుమధురాలాపముల నిట్లని యనెను. "బిడ్డా, సుశీల! ఏడ్చుచుంటి వేటికమ్మా? తలనొప్పుచున్నదా? ఇంక నేదైన బాధయగుచున్నదా? లేక నిన్నెవరైన నేమే ననిరా? సంకోచింపక చెప్పుము తల్లీ! ఇప్పటికి నాలుగైదుమాసములనుండియు నీ ముఖకాంతి నానాఁటికి వివర్ణ మగుచున్నది. దినదినము నధికాధికముగ నెలవెలఁబాఱుచున్నది. చిన్ననాఁటి ముచ్చటలేవైన నీకిపుడు జ్ఞప్తికి వచ్చుచున్నవా? వానిఁ దలంచి విచారించుచున్నావా? చెప్పుమమ్మా. నేను నీకుఁబోషకుఁ

డనుగానా? తండ్రినిఁగానా? దాఁచనేటికి? యథార్థము నాకు దెలుపుము. భయపడకుము."

"ఎవరికిఁ దెలియును? చాలసేపటినుండియు నిట్లే యేడ్చుచున్నది. కారణమడిగినఁ జెప్పదు."

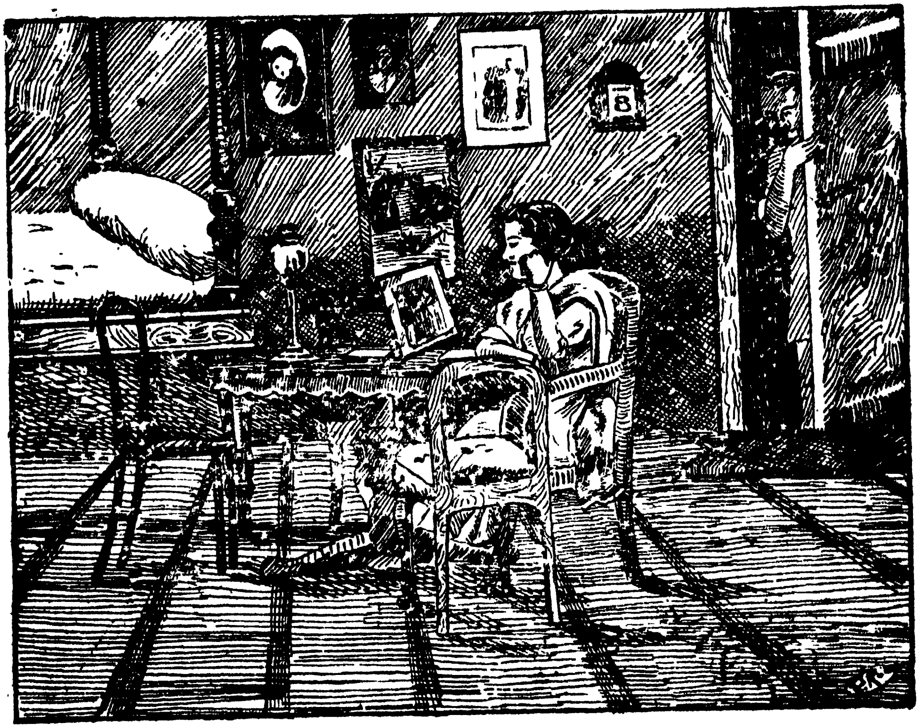

"మధుకరా! హా మధుకరా!"

ఈవాక్యములవలన సుశీలాహృదయ మించుక ధైర్యముఁ దాల్చెను. కాని, యీప్రశ్నల కేమిసమాధాన మీయనగును? శ్యామరావు మరల వాప్రశ్ననే యడిగెను. "ఏమియు లేదు, బాబా, మీరు నన్ను మీకడుపునఁబుట్టిన బిడ్డకన్న నధికముగఁ బ్రేమించుచున్నారు. శ్రీమంతుల పిల్లలకంటె నే నధికసుఖసంతోషములఁ గాలముఁగడుపుచున్నాను. నే నధికసుఖినైయే యున్నాను. ఎట్టిలోపము, ఎట్టివిచారమును నాకులేదు" అని సుశీల వినమ్రతతోఁ బలికెను.

"అట్లయిన నేడ్చుచుంటి వేటికి?"

"ఏమియులేదు. ఊరకె—" అనుచుండ గంగాబాయి యాగదిలోఁ బ్రవేశించి కన్నీరుఁ గార్చుచున్న యాబాలిక నధికప్రేమతో బిగ్గఁ గౌఁగిలించి యున్న తన భర్తనుగాంచి "ఏమి? ఏడ్పుట కీబాలికేమైనది?" అని ప్రశ్నించెను.

గంగాబాయి సుశీలను దనచెంతకుఁ జేర్చికొని, ప్రేమార్ద్రస్వరమున "బిడ్డా, యేమగుచున్నదే తల్లీ! నీ వేమి కష్టపడుచున్నావే! నాతోనైనఁ జెప్పవా?" అని యడిగెను.

సుశీలకుఁ బలుకుట కవకాశ మీయకయె శ్యామరా వట్లనెను. "తలిదండ్రులు జ్ఞప్తికివచ్చిరేమో! సుశీలా, పొమ్ము, ముఖప్రక్షాళనము చేసి 'టీ' (తేనీరు) పుచ్చుకొనుము. రమ్ము ఇఁక నేడ్వకు!" అని యోదార్చి బయటికి వెడలిపోయెను.

గంగాబాయికి సుశీలపైనత్యంతానురాగముండె నని మున్నె వచింపఁబడియున్నది. సుశీలదుఃఖించుచుండుట గని యామెకుఁ గష్టమయ్యెను. శ్యామరావు నీవిషయమై రోదనకారణమునుగూర్చి ప్రశ్నించెను. నేఁటివఱకును శ్యామరా వీబాలికావిషయములు కొన్ని గుప్తముగ నుంచియుండెను. భార్యకుఁ దెలిపియుండలేదు. కాని, నేఁ

డారహస్యములు వెల్లడిపఱుపవలసి వచ్చినది. నేఁడు కాకున్న రేపైన బహిర్గతమగునుగదా? శ్యామరావామెకు యథార్థవృత్తాంతము నివేదించెను. అంతనామె "ఏమి! మధుకరుఁడు ప్రేమించినాఁడా! సుశీలనే భార్యగాఁజేసికొన నిశ్చయించినాఁడా!" అని యాశ్చర్యముతో ననెను.

"అవును. మొన్న సెలవులలో మధుకరుఁ డిక్కడకు వచ్చియుండ ననుకఁదోఁటలో వాఁడు సుశీలతోఁ బ్రేమాలాపము లాడుచుండ నే వింటిని. నిజముఁ బరికింప సుశీల యనాథయె. కాని యాబాలికాసద్గుణవర్తనములఁ జూడ నామెను మన కోడలినిగాఁ జేసికొనుటయందన్యాయమేమియు లేదని నాకుఁ దోఁచినది. చిన్నపిల్లయే యైనను బుద్ధిమంతురాలు; ఉదారహృదయ. గొప్పవంగడములోఁ బుట్టినవారికిఁగల లక్షణములన్నియు నీమెయందున్నవి."

"ఏదెట్లయినను మన మధుకరునకు భార్యయగుటకుమాత్రము తగినదికాదు. ఇంత నిజము. మన కీబాలికపైఁ బ్రేమమున్నది. నాకన్నబిడ్డరీతిగఁ బోషించుచున్నాను. కాని, యెటుసూచినను దిక్కులేని యీపిల్లను మాత్రము నాకుఁ గోడలిఁగాఁ జేసికొనుట కిష్టములేదు. మధుకరునకు నీమెనిచ్చి పెండ్లిచేయను."

ఈమె పట్టుదలయు, నభిమానస్వభావము శ్యామరావునకుఁ జక్కఁగాఁ దెలియును. ఈ సంబంధమునకీమె యంగీకరింపదని యాతనికి రూఢిగఁ దెలిసియుండుటచేతనే యింతవఱకు నీ ప్రేమజన రహస్యము నాతఁడెఱిగియుండియు నామెకుఁ దెలిపియుండలేదు. ఎట్లయినను సరియె, యింమక హెచ్చరించిచూచిన మేలని తలఁచి యాతఁ డీనాఁడు అయిదాఱుమాసములనుండియు దాఁచియుంచిన రహస్యము నామెకుఁ దెలిపెను. అతని యెప్పటియనుభవమె యీనాఁడును గలిగెను. సుశీలా పక్షము నవలంబించి శ్యామరావు భార్యమనసుకు నెక్కునట్లు పరిపరివిధముల వర్ణించి, సాదృశ్యములను జూపి, నొక్కిచెప్పెను. కాని యేమిలాభము? శ్యామరావోడిపోయెను!

ఆనాఁ డంతయు సుశీల, భోజనమునకుఁ దప్ప, పడకటిల్లు విడిచి బయటికి రాలేదు. శ్యామరావామె దేహారోగ్యమువిషయమై యధిక శ్రద్ధ వహించియుండెను. కాని, నేఁడాతఁ డెప్పటివలె నుండలేదు. విచారావృతుఁడైయుండెను. ఆతఁడు స్వయముగనే డాక్టరును బిలిచికొనివచ్చి యౌషధముల నిప్పించెను. కాని,యామె కౌషధోపచారము లన్నియు సర్వపదార్థములును ఆయౌషధమువలెనే చేఁదగుచుండెను. గంగాబాయిమాత్ర మెప్పటి శ్రద్ధ వహించలేదు. సాయంకాలమున శ్యామరావుబాలికకుఁ దానే స్వయముగ భోజనమిడెను. రాత్రియౌషధమిచ్చి పరుండఁబోయెను. అందఱును వెడలిపోయి తానేకతముగ నుంటఁగని సుశీల గదితలుపు మూసికొనెను.

మఱునాఁడు శ్యామరావు నిద్దురలేచుట కొకింత యాలస్యమయ్యెను. గంగాబాయి లేచి, కాల్యకృత్యములదీర్చి సుశీల దేహస్థితియెట్లున్నదో చూతమని యామె శయనాగారమునఁ బ్రవేశించెను. "ఏమిది, సుశీల లేదే!" అన్నికడలను వెదకిచూచెను. అచట నున్నవన్నియు యథాస్థానముల నుండెను. కాని, సుశీల మాత్రమె కానరాదయ్యెను. ఆమె దిగులువడి గుండియలు దడదడఁ గొట్టుకొనఁ గాళ్లు దొట్రువడ, వడివడిగఁబోయి మగని లేపి; 'సుశీల లే'దని చెప్పెను. ఆతఁడు నదరిపడి లేచి, విషణ్ణహృదయముతో, ఖిన్నవదనముతో, ద్రుతగమనముతో నాగదిలోని కరిగిచూచెను. ఔను, నిజమే! అందలి యన్నివస్తువులు నున్నచోటనే యున్నవి. ఆమధుకరుని ఛాయాచిత్ర మొక్కటే కనఁబడుటలేదు. మంచముపైన బరుపు దుట్టిపెట్టియున్నది. వస్త్రవాహకముపై నామె కుబుస మొకటి యుల్లేయుండెను. గంగాబాయి ఆ కుబుసముఁ జేతఁదీసికొని జేబులు తడివిచూచెను. అందొక దానిలో నొక కాగితపుమడఁత దొరికెను. శ్యామరావాకాగితమునుగైకొని యత్యాత్రముతో, కంపితకరములతో, నానావిధాలోచనాపూర్ణహృదయముతో మడతను విప్పిచూచెను. అందిట్లు లిఖింపఁబడియున్నది:

"అనేక నమస్కారములు;

నేను వ్యాధిపీడితనై యుంటిని. నాయీవ్యాధిని గుదుర్చుటకు డాక్టరు లశక్తులు. అట్లుండ, మీ కనవసర

ముగ నా మూలమున నాయాసమగుట నేఁ జూడఁజాలక, మీ కాయాసపెట్టుట కిచ్ఛగింపక ఇలువిడి వెడలిపోవు చున్నాను. మీరు నాకొనర్చిన మహోపకారమును మీ రిరువురు నన్నుఁ బెంచి యింతదానినిఁ జేసిన మీ ఋణ మును నే నెన్నఁటికిని మరువను. నే నాజన్మము మీ యిద్ద ఱయెడఁ నత్యంతకృతజ్ఞనై యుందును. ఇఁక నాకొఱకు మీరు వెదకుటకుఁ బ్రయాసపడ నక్కఱలేదు.

ఒకవేళఁ బెంచిన మమతవీడలేక మీరు నను వెదకి నను లాభ ముండదని తలఁచెదను.

దీన

సుశీల."

శ్యామరా వీజాబుఁ జదివి భార్యచేతి కిచ్చెను. ఆమెయు దానిఁ జదువుకొని విస్మయ విమూఢయై పోయెను. "ఆహా! యెంతపనికి సాహసించినది!"

"ఇదంతయుఁ బ్రేమప్రభావమే!"

"అనఁగా?"

"అనఁగా, నేమున్నది? నిన్న నుదయము మనసం భాషణ నీబాలిక వినియుండఁబోలును."

"అంతమాత్రమునకే యిలువిడి పోవలయునా?"

"ఇంకేమి చేయవలయును? తన కోరినది దుర్లభ మని తెలిసినది. తనకు మధుకరునితోడి సహవాసము లభింపదని యోజించినది. అందున హతాశయై మనల శాశ్వ తముగనె విడిచిపోయినది. గదిలోనకు వచ్చిచూడ మధు కరుని ఛాయాచిత్రము నాకుఁ గనఁబడలేదు. అప్పుడే నా కనుమానము కలిగినది. నీయభిప్రాయ మెట్టిదైన నేమి? కాని, సుశీలవంటి సుశీలయు సువిచారయు; నుదార హృదయయు, నగు తరుణి యింకొక్కతె మధుకరునకు లభింపదు. ఆబిడ్డ యెచటికిఁబోయినదో యేమైనదో తప్పక వెదకవలయును. ఆమె యెచటికో చాలదూరము పోయి యుండవచ్చునని యీజాబువలనఁ దెల్లమగుచున్నది.

అనంతర దినములు నానావిధములుగ నూహ లపై నూహలు చేయసాగిరి. ఇదమిత్థమని నిర్ణయింపలేక పోయిరి. ఆమెను వెదకుటకై యందందుఁ దమకుఁగల మిత్రులకు వార్తల నంపిరి.

సుశీల శ్యామరావుగృహమును, ఆశ్రయమును త్యజించి వెడలిపోయి యైదుసంవత్సరములు గడచినవి. శ్యామరా వింకను నామెను వెదకుచునేయుండెను. ఎందు నామెజాడ తెలియలేదు. ముంబాపురి, పునహా, బరోడా మొదలగుసంస్థానములలోఁ దనకుఁగల మిత్రుల కందఱకు జాబులు వ్రాసెను. ఆమెరూప రేఖలవివరమును 'పోలీసు' వారికిఁ దెలిపెను. ఎన్ని చేసినను, ఎంత శోధించినను నామె పోకడ తెలియదయ్యెను. తుదకు శ్యామరావు ప్రాణము విసిగి యాశోధనకార్యము మాని వేసెను. కాని, యైదువత్సరములు గడచినను ఇంకను నాతఁ డామె నందందు—పూర్వమువలె నదేపనిగఁ గాకున్నను—వెదకించుచుండెను. ఈయవకాశమున విశేషము లేవియుఁ గలుగలేదు; కాని, ముఖ్యముగా నొక్కటి చెప్పవలసియున్నది. మధుకరుఁ డాజన్మము నవివాహితుఁడై యుండఁ బ్రతిజ్ఞ వహించెను.

సుశీల గృహత్యాగమొనర్చి పోయినపిమ్మట మధు కరుఁ డొక్కసారియే తన తలిదండ్రులను సందర్శించి యుండెను. తిరిగి యింటికి రాలేదు. ఇంతకాలము నా తఁడింటికి రానికారణ మరయలేక మాతాపితరు లత్యంత ఖిన్నులైరి. జాబులపై జాబులను వ్రాసిరి. కాని, యతఁ డొక్కజాబుమాత్రమె వ్రాసెను. అందు "నేను స్వతంత్రముగా నేవృత్తిలోనైనఁ జొచ్చి ధనార్జనము చేయునంతవఱకును మీదర్శనమునకు రాను." ఇంతే వ్రాసియుండెను. అటుపిమ్మట జాబులు లేవు. శ్యామ రావు నావిషయమునఁ బుత్త్రిన కధికముగ వ్రాయలేదు.

మధుకరుని వైద్యవిద్యార్జనము సమాప్తియై "నేషనల్ మెడికల్ కాలేజి"ని విడిచి ముంబాపురిలో నొకవైద్య శాలలో నుద్యోగము సంపాదించెను. త్వరలోనె—రెండు మూఁడు సంవత్సరములలోనె—స్వతంత్రముగ వైద్యశాల నేర్పరచి, తానందుఁ బ్రధానాధికారి యయ్యెను. కొలఁదికాలముననె యతనిఖ్యాతి యెల్లకడల వ్యాపించెను. ధనము మిక్కుటముగ లభించుచుండెను. పేదల కుచితముగ నౌషధోపచారము లొనర్చుటయె నిజధర్మలక్షణమని యోజించి, తనయౌషధాలయమునందుఁ బెద్దయక్కరము లతో "పేదల కుచితముగ మందీయఁబడును" అని వ్రాయిం

చెను. అనేకు లిందుపచారము లందుచుండిరి. అతిశీఘ్రకాలముననె యాయౌషధాలయము పేరు వన్నెకెక్కెను. అందలి డాక్టర్ మనమోహనరాయిగారి పేరును విఖ్యాతము కాసాగెను.

మధుకరుఁడు కలకత్తా వీడినప్పటినుండియు నిజనామమును మార్చి 'మనమోహనరాయ్' అని యిడికొనెను. నిరాశ్రితులైన రోగులకొఱకు కాశ్రమము, నాయౌషధాలయముననె యేర్పరచెను. ఆకారణమున నీతనియౌషధాలయమున రోగు లెపుడు తెగకుందురు. ఇట్లుండ నొకనాఁడు ముప్పదిముప్పది రెండేండ్లు వయసుగల గృహస్థుఁడొకఁడు మనమోహనరాయ్‌గారిచెంత కరుదెంచి, తనయింట నొక రోగినిఁ జూడ విచ్చేయఁ బ్రార్థించెను. అల్పకాలముననె డాక్టర్ మనమోహనరాయ్ గిరిగాములోని యొకగొప్ప బంగళాయొద్ద బండిదిగి లోనకుఁ బ్రవేశించెను. రోగిని బరీక్షించెను. ఆరోగిని బరీక్షించినపిమ్మట నతఁ డారోగి విషయము—వృత్తాంతము—నడిగెను. మాధవరావు—ఆ గృహస్థుఁడు—రోగివృత్త మిట్లు సెప్పెను. "ఈమె నాపినతల్లి కూఁతురు; నాకుఁ జెల్లెలు. చాలకాలమునకు మేము కలిసికొంటిమి. మాయింట నుండుమని నే నెంతో బ్రతిమాలినఁ దుద కంగీకరించినది. అప్పటికే కొంచెము రోగము ముదురుచుండఁబోలును! నానాఁటికి నావ్యాధి యధికమై తుదకు లేవలేక మంచముఁ బట్టెను. ఎంద రెందరో డాక్టరులకుఁ జూపితిని. ఆయుర్వేద భిషక్కులకు జూపితిని. ఎన్నెన్నియో మందుల నిప్పించితిని. కాని సుచిహ్నములు గానరాలేదు. అటుపిమ్మట మీ పేరును ఖ్యాతియు వింటిని. మీయొద్దకుఁ బరుగిడివచ్చితిని. నాయీచెల్లిని మీచేతి కప్పగించుచున్నాను. ఏవిధమునకైన నీబాలిక రోగవిముక్తయగుటయె నాకుఁ గావలసినది. ఎంత వ్యయమునకైనను వెనుదీయను. నాయందుఁ గృపయుంపుఁడు. నామనవి నాలించి మంచిమందు లిచ్చి నాసోదరిని బ్రతికింపుఁడు. మీయిష్టము ఏమిచేసినను సరియె; నాసోదరిని బ్రతికింపుఁడు" అని యనుచుండ మాధవరావునకుఁ గంఠము రుద్ధమయ్యెను. కన్నులబాష్పములు కారుచుండెను. పెదవులు కంపించుచుండెను. ముఖము మ్లానమై యుండెను.

"ఈమెకు వివాహమైనదా?"

"అదేమియు నా కంతగాఁ దెలియదు. కాని, వివాహమైనదనియు నిప్పుడు తాను బాలవితంతు వనియు మాత్రమె చెప్పినది."

"ఈమె తలిదండ్రు లెచటనున్నారు?"

"వారు నీమె పసిబాలిక నున్నప్పుడే కాలగతిఁ జెందిరి."

"అనంతర మీమె యెక్కడ -ఎవరిచెంత- నుండినదో?"

"అదియు నాకుఁ దెలియదు. నిరుఁడు నేను మా తల్లితోఁ బునహానగరమునకు 'చతరసింగీ' మహోత్సవమునకుఁ బోయియుంటిని. అప్పు డీమెయు నాజాతరకు వచ్చియుండెను. మాయమ్మ యీమెను గుర్తించి, చెంతకుఁ బిలిచి, సకలముఁ దెలిసికొనెను. 'నే ననాథబాలికాగృహమున నున్నా'నని చెప్పినది. మాయమ్మ యెంతయో బ్రతిమాలఁగాఁ దుదకు మాయింటికి వచ్చుటకంగీకరించెను. కాని, వచ్చిననాఁటనుండియు వ్యాధిపీడితయో?"

డాక్టరు మనమోహనరాయి రూపము రూపాంతరమందెను. అతఁడు రోగిశిరోగ్రపార్శ్వమునఁ గూర్చుండి యామెముఖలక్షణములను దదేకదృష్టితోఁ జూచెను. సారూప్య ముండుటచేఁగాఁబోలు, జేబులోనుండి యొక చిన్నకరండకము (డబ్బి) తీసి యందున్న దేనినో చూచుచు, నీబాలికాముఖమును బోల్చెను. అనంతర మేమి తెలిసెనో, ఏమిగురితించెనో, కాని, తనమనమున "ఔను; సంశయములేదు! చిక్కినది" అని యనుకొనెను.

"సరే! రోగ మంతతీవ్రము కాదు. మీ రణుమాత్రము భయమందఁ బనిలేదు. నాశక్తికొలఁదిఁ బ్రయత్నించి మీసోదరిని బాగుపఱతును" అని ధైర్యముఁ గొల్పి వెడలిపోయెను.

అదిమొదలు డాక్టరనుదినము రెండుమూఁడుసారు లీయింటి కరుదెంచి యారోగినిఁ జూచిపోవుచుండెను. ఒకనాఁ డతఁడు మాధవరావుతో "ఈమె యిచటనుండుటమూలమున నధికశ్రద్ధవహించుట కష్టము. మా యౌషధాలయమునఁ గొంతకాల మీమె నుంచిన బాగుండునని తోఁచుచున్నది. అచట పరిచారికలున్నారు. ఇక్కడికన్న నధికపర్యాయము లక్కడఁ జూడ ననుకూలము

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయ గ్రంథాలయం ... 18—10—1986

లభించును. ఎడతెగని సేవసేసిన నీమె శీఘ్రకాలమునను లేచి తిరుగఁగలదు." అని వచింపఁ దగ్గి యనుమతిని వడసి మాధవరా వీడ్కొని నౌషధశాలల కంప నిశ్చయించెను.

"నే నడుగునది నీయొద్దను—ఇంక నెంతటి పదవారి యొద్దనైనను—ఉన్నదిరా. ... క్షేత్రమున ... నీ వీయఁగలయట్టిదె."

"అట్లయ్యేని నేను మహానందముతో సమర్పించెదను. అదేదియో తెలుపుడు"

"నీతోఁటి పునర్వివాహమున కనుజ్ఞ!"

సుశీల తటాలున లేచి కూర్చుండెను. వదనమండలమున దుఃఖచ్ఛాయ లుదయించెను; కన్నుల నశ్రుజలధారాపాతము సేయసాఁగెను. నోట మాట రాదయ్యెను! ఈతెఱఁగెఱిఁగి డాక్టరిట్లనెను.

"నా పలుకులవలన నీకు దుఃఖ మొదవినదియా? నే నడిగినదాని నిచ్చుటకు నీకు బరువుగ నున్నదా? కష్టమా?"

"డాక్టరుగారూ, మీ రడిగినదాని నే నిదివరలోనె యొకరి కర్పించివేసి యున్నాను. అది యిప్పుడు నా యధీనమున లేదు. ఆవంతయు నాయొద్ద మిగిలియుండలేదు. మీపాదములకు మ్రొక్కెదను. అదిమాత్రము నన్నడుగవలదు".

"ఔను; సంశయము లేదు! చిక్కినది."

ఔషధశాలలోఁ జేరినప్పటినుండియు సుశీలకుఁ గ్రమముగ నిమ్మళించుచుండెను. ఆమె మేలు పొందిన కొలఁది మనడాక్టరు నానందితుఁ డగుచుండెను. ఒక్కనాఁటిసాయంకాలము డాక్టర్ మనమోహనరావు యామెను బరీక్షించుచుండ నామె దీనవదనయై, క్షీణస్వరమున "డాక్టరుగారు, నాకు నిమ్మళించునా? నాగుండెలు నొచ్చుచున్నవి." అని యనెను.

"గుండెలు త్వరలోనె బాగుపడును. నీవును ద్వరలోనె లేచి తిరుగఁగలవు. నీకేమియు భయము లేదు. సరే కాని నిన్నీరోగమునుండి పూర్తిగా విముక్తను గావించితినేని నాకే 'మినా' మిచ్చెదవో?"

"నేఁగడుఁ బేదను. 'నాయొద్ద మీకెట్టియినాము–'"

"అట్లయిన నా కింకొం డేదియు వలదు. నాకదియే కావలయును. ఈఁ దలఁచిన దాని నిమ్ము. ఈదానము నేను నిన్నడిగుటయు నీవీయకుండుటయుఁ బవిత్రమగు ప్రేమ నెడమకాలఁ దన్నుటయే యగును. నేనును నీవలెనే, నా బాల్యసహచారిణీప్రేమకు దూరగుఁడనై యున్న యభాగ్యుఁడనె. కాని, యేనాఁడు నీముఖేందుబింబమును జూచితినో యానాఁడె నాయా బాల్యసఖి నాకట్టెదుట నిలిచిన ట్లయినది. నాకాస్మృతి విస్మృతిఁ గలిగించుట కెవరైన సమర్థలైన నది నీవెయని నామనసు నాకు బోధింప నాజన్మము నవివాహితుఁడనై యుండ నేఁజేసికొన్న ప్రతిజ్ఞయు మఱచితిని. నీతోఁ బునర్వివాహితుఁడ నగు

నపేక్షను బ్రదర్శించితిని. నాయాశను ఫలింపఁజేయుట నీ యధీనమున నున్నది. కాని, నే నడిగినదానము– ఎవరి కర్పించితివి? చెప్ప సంకోచములేకున్నఁ జెప్పుము."

"నాకా పేరు నుచ్చరించుటకుఁ గష్టముగనున్నది– కాని, యాప్రియమూర్తి నాహృదయ పేటికలో భద్రముగా నున్నది. ఆ పవిత్రనామమును జపించుచుండుటే నాకుఁ బరమపవిత్రమైన కర్తవ్యము. డాక్టరుగారు, నే నింతే నుడివెదను. నేను నాబాల్యముననె మాతాపితృవిహీననైతిని. అనంతర మొకయుదారపురుషుని యాశ్రయము నాకు లభించినది. ఆ యాశ్రయముననె నాకు నాప్రియమూర్తి లభించెను. కాని, యాయాశ్రయము వలన నాకు సుఖమొదవఁ జాలదనియు, నాప్రియమూర్తి నాకు లభింపదనియు, నాకుఁ దోఁచెను. కావున మరల నే నాశ్రయవిరహితనైతిని. నాకిఁకఁ బ్రియమనునది యీ జగమున మఱేమియు లేదని నామనసునకుఁ దోఁచినది. ఆజన్మమును గుమారికఁగనె యుండనిశ్చయించితిని. అనాథబాలికాశ్రమమునకుఁ ద్రోవఁబట్టితిని. ఈ విరహవేదన నాపై నాచిన్నతనముననె పడుటచే— ఈవిరహవేదన— ఈయనసుభవహృదయమును దగ్ధమొనర్చుచుండ నాగుండియలు చెదరెను. ఆనాఁటనుండియు నేను మృత్యువును గోరుచునుంటిని."

మనమోహనరాయి రూపము ప్రఫుల్లమయ్యెను. అతని ముఖమండలముపై నానందకాంతు లుదయించెను. తన బాల్యసహచారిణి యీమెయే యని గురుతించి యతఁడీకాంతను దదేకదృష్టితోఁ జూచెను. "వచింపుము–చెప్పుము– నీప్రియమూర్తినామ మెద్దియో? వినుట కే నత్యంతము గుతూహలుఁడనై యున్నాను. చెప్పుము?"

"అతనినామము నాపెదవులు దాఁటి రానీయ వలదని నిశ్చయించితిని. ఆపేరు నుచ్చరించుటవలన నాకు దుఃఖమగును."

"నీకు దుఃఖమొదవించు నేకృత్యము నేనుజేయను. పోనిమ్ము– ఆనీప్రియమూర్తి నామోచ్చారణమువలన నీకు దుఃఖమొదవు నెడలఁ బోనిమ్ము– నీపేరైనఁ జెప్పుదువా? నిన్ను నేనిచ్చటికిఁ దోడితెచ్చితిని. కాని, మాధవరావును నీ పే రడుగ మఱచితిని. కాఁబట్టి నాపైఁ గృపయుంచినీపేరుఁ జెప్పుము."

"నాయట్టి యభాగినీ నామమును వినుటవలన మీకెట్టిలాభ మొదవఁగలదు? కాని, విన నింత యాతురపడుచున్నారు. కావునఁ జెప్పెదను. ఈయభాగినిని 'సుశీల' యందురు."

మన మోహనుఁడు తటాలున లేచి యాసుశీలను గాఢముగఁ గౌఁగిలించెను. ఆమె బుగ్గలపైఁ బ్రేమముద్రికలను ముద్రించెను. ఈతని యీ యనుచితాచరణమునకు, అసభ్యకృత్యమునకు సుశీలకు మిగులఁగోపము వచ్చెను. అతని కరమును బలిమిని విదలించి విసరివైచి దవ్వులఁ దొలఁగెను. రోషకషాయితలోచనయై, రౌద్రాకారము దాల్చి గంభీరస్వర

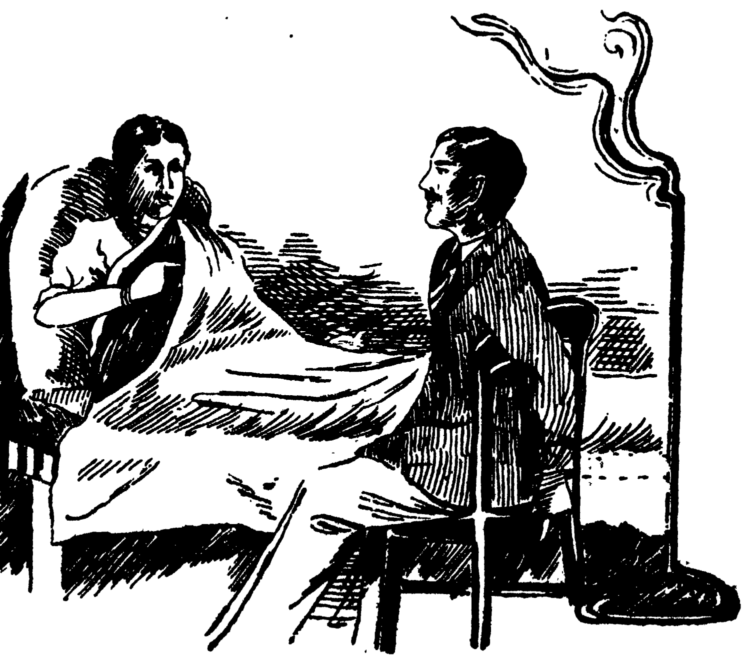

"ఇదియేమి న్యాయము? డాక్టరుగారూ?......ఇట్టి యకృత్యమునకు మీ మనసెట్లు సమ్మతించెను?"

మున "ఇది యేమి న్యాయము? డాక్టరుగారూ, మిముబోటి గొప్పవారి కిట్టి యనాలోచితకృత్యము-నీచ వర్తనము- తగునా? గౌరవభంగము కాదా? ఇట్టి యకృత్యము నేయుటకు మీమన సెట్లు సమ్మతించెను?" అని గర్జించెను.

"సుశీలా, నీ యీచరితమంతయు విని నేను నిన్నే వివాహమాడఁదలయునని నిశ్చయించియున్నాను. కావుననె నీకిప్పు డీప్రేమాలింగన మొసఁగితిని."

"డాక్టరుగారూ; నాపైఁ గృపవహింపుఁడు-కాని నాపైని ప్రేమ వీడుఁడు. అట్టియాసయు మీకు వలదు. నేను మిమ్ముఁ బ్రేమింపఁజాలను. నా హృదయము పరాధీనము- మధుకరు నధీనము! అచ్చోట నితరులకు స్థలము దొరకదు." అని కన్నీరుగార దీనముగఁ బ్రార్థించెను.

"అట్టిచో నీయా ప్రియమధుకరుఁడ నేనే సుమా!

"ఏమి! మీరా! మీరేనా? మీరు డాక్టరు మన మోహనరాయిగారు కారా?"

"అవును; డాక్టరు మనమోహనరాయియు నీ ప్రియమధుకరుఁడు నొక్కఁడె. నీప్రేమకొఱకు నేను నామము మార్చితిని. కాని, నీకు నాపైఁ బ్రేమ కలదో లేదో యని పరీక్షించుటకొఱకే తొలుత నిన్నుఁ బునర్వివాహ మాడుదునని హెచ్చరించితిని. ఇప్పుడు పరీక్షలో నుత్తీర్ణవైతివి. ఆనాఁడు నిను జూచుటకై మాధవరావు నింటికి నేను వచ్చినపుడె నిను గురితించితిని. కాని, నిజమో కాదోయని సంశయించితిని. పిమ్మట నాజేబులో నుండి నీఛాయాపటముఁదీసి, పరిశీలించితిని; గుఱితించితిని; నిక్కువ మెఱిఁగితిని. నీవ నాబాల్యసహచారిణివని తెలిసితిని. పిమ్మట నీస్వల్పకాల సహవాసమున నది రూఢియయ్యెను. నీవు నాకొదక కుండినమాత్రము నేఁ నాజన్మము నీనామజపము నేయుచుఁ జీవితశేషముఁ గడుపుచు నుండియుందును."

ఈమాటలు విని సుశీల మధుకరుని గాఢాలింగన మొనర్చుకొనెను. దుఃఖవేగ మొకింత తగ్గినవెనుక నిద్దఱుఁ దమతమ చరిత్రములఁ జెప్పికొనిరి. అల్పకాలమునకె సుశీలకుఁ బూర్ణారోగ్యము కలిగెను.

మధుకరుఁడు కలకత్తా విడిచినదాదిగఁ దానున్న చోటును, దనయునికియుఁ దండ్రికిఁ దెలిపియుండలేదు. అతఁ డెల్లప్పుడును సుశీలావియోగదుఃఖసాగరమున మునిఁగియుండెను. కాని, యీకారణమువలనఁ దనక్షేమ సమాచారము తలిదండ్రులకుఁ దెలియకుండుట కతని కిష్టము కాలేదు. కావునఁ దనమిత్రుల మూలమున వారికిఁ దనక్షేమసమాచారములు తెలియజేయుట కేర్పాటులు చేసెను. శ్యామరావునకు సుశీలావియోగమునఁబనఁ బ్రబలాఘాత మైనట్లుండెను. ఇఁకఁ దల్లి—గంగాబాయి—తన మూలమునసె పుత్రున కిట్టి దురవస్థ సంభవించినదని పూర్వవృత్తాంతములను స్మరించుచుఁ దనయుని యునికి తెలియనందున మిక్కిలి వగలఁ బొగలుచుండెను. నేఁడు శ్యామరావునకు మధుకరుని స్వహస్తలిఖితపత్ర మొకటి వచ్చెను. ప్రేమమయులగు నామాతాపితరుల కైనయానంద మనుభవైకవేద్యము. తమపుత్రుని యాగమనమార్గముల నిరీక్షింపకయె వీరిద్దఱు ముంబాపురికి—తనయునిఁ జూచుటకు—బయలుదేరిపోయిరి.

డాక్టరు మనమోహనరాయిగారి యౌషధాలయము ముందఱ బండి దిగి శ్యామరావు మధుకరునిగుఱించి యడుగనెంచెను. కాని యింతలో సుశీల వారిని సమీపించి "మీకెవరు కావలయును?" అని ప్రశ్నించుచుఁ దల పైకెత్తిచూచెను. తనయాశ్రయదాత శ్యామరావుగారు ప్రత్యక్షము! అంత నామె తలపంకించెను. ఆవేళ- ఆప్రసంగము- స్వప్నమయమువలెఁ దోఁచెను. ఆమెకు భీతి జనించెను. ఈతనియాశ్రయమునఁ దనకుఁ దనప్రియకరుఁడొదవునాశ లేకపోవఁ దా నాతనియిల్లు - ఆశ్రయముఁ-త్యజించి పోయెను! ఇప్పుడు తన ప్రియకరునింట-ప్రియతముని సహవాసమున - తా నుంటఁ జూచి, శ్యామరావున కెంతకోపము కలుగునో? ఇఁక నేమి సంభవించునో? ఈవిచారములతో నామె బెగ్గడిలిపోయెను. కాని, యామె యీస్థితిలో దీర్ఘకాలముండ నవసరము లేకపోయెను. సుశీల యిట్లు కర్తవ్యజ్ఞానశూన్యయై యుండ నంతలో మధుకరుఁడు నటకు వచ్చెను. మాతాపితరులఁ గాంచినంత నాతనికిఁ గడు నచ్చెరు వయ్యెను. కాని, యావిస్మయభావ మెవరికిఁ దెలియపరుపలేదు. పుత్రకుఁడు తలిదండ్రులను లోనకుఁ గొనిపోయెను. సుశీల వారికి వలయు సర్వోపచారములు

నొనర్చెను. తండ్రియనుమతితో మధుకరుఁడు తమవృత్తాంతమంతయుఁ దెలిపెను. అన్నియు విని శ్యామరావు గంగాబాయిని నిర్దేశించి యిట్లనెను. "ఏమి? నేనని యుండలేదా? సుశీలఁబోలిన యుదారహృదయయు, సుశీలవర్తనయు నైనబాలిక మఱొక్కతె లభింపదని ఇప్పుడనుభవమయ్యెనా?" పిదప సుశీలను నిర్దేశించి "సుశీలా, నేను నీకు హితచింతకుఁడనని నీతోఁ జెప్పియుంటినే, జ్ఞప్తియున్నదా? లే, లెమ్ము- సకలము నా కిష్టమైనట్లే జరిగినది. ఇందునకు నేను బరమేశ్వరునకుఁ గృతజ్ఞతాపూర్వకవందనసహస్రము లర్పించుచున్నాను." అనెను.

గంగాబాయి యేమియుఁ బలుకలేదు. కాని, తనకు సుశీలయెడలఁ గల ప్రేమవాత్సల్యములను బ్రకటించుటకుఁ గాఁబోలు, నాబాలిక నత్యాదరముతో జెంతకుఁ జేర్చి, కౌఁగిలించి, కన్నీరు మున్నీరుగాఁ గార్చుచుండెను.

ఆనాఁటినుండియు మాధవమధుకరులబంధుజనులు పరస్పరమిత్రత్వము వహించి మెలఁగుచున్నారు.

అల్పకాలముననే శ్యామరావు సుశీలామధుకరుల కతివైభవముతో వివాహము చేసెను.

సుశీలా మధుకరుల ప్రేమాలాప సంతోషసమయములలోఁ దమచరిత్రమంతయు జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చికొని సుశీల పరిహాసముతో- మహదానందముతో- లజ్జాభరముతో- తన భర్తను నిర్దేశించి "ఇదియేనా పునర్వివాహము?" అని యనుచుండును.

లోకాలు నాకేలనే?

తురగా వేంకటరామయ్య గారు

ఆగునా? జీవాలు
సాగునా? రాగాలు
బాలకృష్ణునియందు
భ్రాంతి వీడిననాడు
లోకాలు నాకేలనే?
కోకిలా! శ్రీకృష్ణుడే చాలునే,

వలపు దీగెల వ్రాలి
పలుక వేమే తల్లి!
కలదెల్ల నీతెనె
కంఠానకిత్తునే!
నామనోహరు బిలువవా?
కోకిలా! నాజీవములు నిల్పవా?

ఈమేడలో పాట
నే పాడుచుండగా
వేణువూదుచు మ్రోల
వింతనాట్యము సేయ
బాలకృష్ణుడు వచ్చునా?
కోకిలా! ప్రణయయోగిని బ్రదుకునా?

పాడుజీవాల, కీ
బంగారుమే డేల,
కాలయాపన సేయ
కేళీవనా లేల
దండకాటవి లేదటే?
కోకిలా! దావానలము లేదటే?